

Fizioterápia az idegsebészetben

Gyógytorna

A gyógytorna pontos klinikai vizsgálat alapján megtervezett mozgás, amely egy célzottan összeállított gyakorlatanyagon keresztül probléma-specifikus ingersorozattal hoz létre funkciójavulást (1). Alkalmazható a károsodás megelőzésére, a funkció javítására, az általános egészségi állapot és a fittség javítására. Inaktív életmód mellett folyamatosan romlik az állóképesség, a fittség. Mozgásszervi funkciózavarnak végső soron mindig mozgás a megoldása. A fizioterápia többi területén alkalmazott beavatkozások általánosságban tüneti kezelések, a gyógytorna előkészítésére, a terápiás hatás erősítésére szolgálnak (2). A szabadidős sportformák (pl. kerékpározás, úszás, futás, stb.) segítenek a fittség, az állóképesség javításában, a prevencióban valamint a fizioterápiával elért eredmények megőrzésében, azonban – a gyógytornával ellentétben - terápiás hatással nem bírnak.

A gyógytornász kompetenciái

A gyógytornász orvosi javaslatra, orvosi diagnózis alapján önálló szakemberként, a saját funkcionális állapotfelmérése alapján végzi munkáját. A gyógytornán kívül ismeri és alkalmazza a fizioterápia többi ágának kezelési lehetőségeit is - mint pl. elektroterápia, hidroterápia, termoterápia, inhaláció stb.- és a beteg fizioterápiás kezelésében önállóan dönt a használni kívánt módszerek alkalmazásáról (2). A Gyógytornász Világszövetség (WCPT – World Confederation for Physical Therapy) meghatározása és a Képzési Kimeneti Követelményekben megfogalmazottak alapján a gyógytornász-fizioterapeuta tevékenységi körébe tartozik:

- A funkcionális állapot felmérés alapján a problémák háttérében álló patológiai tényezők meghatározása, a fizioterápia módszereivel és eszközeivel való hatékony kezelhetőség eldöntése.
- A kezelési célok meghatározása a beteggel egyetértésben, a kezelési terv összeállítása.
- A megfelelő fizioterápiás vizsgálati és kezelési eljárások kiválasztása, kivitelezése.
- Állapotváltozást tükröző mérések kivitelezése, az adatok értékelése, az eredmények felülvizsgálata.
- Életmódbeli tanácsadás (pl. szabadidős tevékenység, életvitelt könnyítő eszközök, segédeszközök stb.).(3)

A gyógytornász a gyakorlatban többfajta beavatkozási eljárást ismer és alkalmaz az adott problémának (károsodás, funkcióvesztés, korlátozott mozgás) megfelelően. A gyógytorna módszerét, intenzitását, gyakoriságát a diagnózis és a páciens állapota határozza meg. Az eredményesség szempontjából a páciens aktív fizikai és kognitív részvétele is szükséges (2).

Módszerek

Az alábbiakban a degeneratív gerincproblémák konzervatív kezelésében leggyakrabban előforduló módszerek kerülnek ismertetésre. A hagyományos gyógytorna technikák mellett számos módszert, szemléletet fejlesztettek ki, amelyek közül igazoltan egyik sem hatékonyabb a másikinál (2). Ezek közül a McKenzie módszer Magyarországon széles körben elérhető, mégis hiányos ismeretekkel rendelkeznek róla az egészségügyi szakemberek és a laikusok is, ez indokolja részletesebb ismertetését a többi módszerrel szemben.

Hagyományos fizioterápiás módszerek

A degeneratív gerincbetegségek akut szakaszában elsődleges feladat a nyugalomba helyezés (ágyéki szakasz esetén kifotizáló fektetés, nyaki problémánál Schanz-gallér) és a fájdalomcsillapítás. A fájdalom, a mozgásbeszűkülés, a reflexes védekező izomspazmus és az adott testrész keringésének változása hatással vannak egymásra. Ebbe a kölcsönhatásba kell beavatkoznunk a kezeléssel. A fájdalom csillapítására számos elektroterápiás kezelést választhatunk: interferencia, iontophoresis, TENS, diadinamikus kezelés, lágylézer terápia. Az izomspazmus oldására alkalmazható ultrahang kezelés és a svédmasszázs lazító fogásai. Szelektív ingeráram kezelés indikációja akkor áll fenn, ha az izomcsoport izomereje nem éri el a hármas izomerősséget. Ha a mozgás már nem provokál fájdalmat elkezdjük az adott gerincszakasz fokozatos mobilizálását, a gyengült izmok erősítését és a helyes testtartás megérettetését. Krónikus szakaszban jól alkalmazható a súlyfürdő vagy függesztőrácsban létrehozott trakció, a nyaki szakasz kezelésénél a Glisson-féle függesztőkészülék használata, mindhárom esetben a húzás nagyságát fokozatosan növelve. A gerinciskola foglalkozásainak célja az izomegyensúly helyreállítása, a normál mozgásterjedelem elérése, tartásjavítás, a helyes testtartás beépítése a mindennapi mozdulatokba (1).

McKenzie módszer

A McKenzie módszer (MDT) a gerinc biomechanikai tulajdonságain alapuló, nemzetközileg elismert vizsgálati/értékelési és kezelési metódus, melyet Robin McKenzie új-zélandi gyógytornász fejlesztett ki (4). Világszerte az egyik legelterjedtebb gerinckezelési eljárás, több mint 30 éve széles körben alkalmazzák a világ 40 országában. A legfontosabb jellemzője az első értékelés. A tünetek változása alapján egy jól definiált algoritmusnak megfelelően osztályozza a gerinc rendellenességeket. A módszert azok a gyógytornászok és orvosok alkalmazhatják, akik a Nemzetközi vagy a Magyarországi McKenzie Intézet által oktatott tanfolyamokon részt vettek, s erről bizonyítvánnyal rendelkeznek.

A módszer menete: betegvizsgálat, értékelés, kezelés, megelőzés.

Betegvizsgálat

Célzott kérdések segítségével a terapeuta képet kap a beteg életviteli szokásairól valamint a fájdalom jelentkezésének körülményeiről. A fizikális vizsgálat során a terapeuta a mechanikai erők különböző progresszióit használja fel, megfigyeli a tüneti reakciók (pl. fájdalom) és a mechanikai reakciók (antalgias tartás, mozgásterjedelem beszűkülés) változását a különböző testhelyzetekkel

illetve mozgásirányokkal összefüggésben. A módszer különlegessége az ismételt mozgások vizsgálata illetve a statikus helyzetmegtartások tesztjei.

Értékelés

Az értékelési folyamat a leginkább figyelemre méltó, de legkevésbé becsült része a kezelésnek. A vizsgálat során reprodukált fájdalom segítségével mechanikai diagnózist állítunk fel, a betegeket 3 fő diagnóziscsoport egyikébe soroljuk:

- *Poszturális*: normál szövetek mellett rossz testtartás, abnormális terhelés
- *Diszfunkciós*: abnormális szövet normál terhelés (hegesedés, fibrózis, letapadt ideggyök)
- *Derangement*: anatómiai elváltozás a gerinc valamely mozgás szegmentumában, jellemző rá a centralizáció jelensége.

Mindhárom csoport jellemző a nyaki, a háti és az ágyéki szakaszon egyaránt.

Képzett, tapasztalattal rendelkező McKenzie szakemberek képesek felismerni azokat az eseteket, ahol a probléma nem mechanikai eredetű, ennek megfelelően más jellegű kezelést biztosítanak számukra, ha fizioterápiás eszközzel nem oldható meg a probléma visszairányítják a beutaló orvoshoz. Ezzel elkerülve a nem megfelelő kezelés miatti idővesztést.

Kezelés

Hangsúlyozzuk a beteg aktív részvételét a kezelésben. Fontos a beteg oktatása, hogyan tudja gyorsan és hatékonyan csökkenteni a fájdalmát, visszaállítani a funkciót és a függetlenséget, ezzel minimalizálva a vizitek számát. Ha a beteg önállóan minden nap öt-hat alkalommal végrehajtja a számára előírt gyakorlatot hatékonyabban tudja csökkenteni a fájdalmát, mint heti 2-3 szakembernél tett vizittel.

Minden szindróma kezelésénél személyre szóló kezelési programot kap a beteg, egyedi jellegű mechanikai eljárásokat alkalmazunk, ez lehet mozgás vagy pozíció megtartása. Lehetnek olyan testhelyzetek, mozdulatok, amelyeket átmenetileg el kell kerülni. Az elváltozás súlyosságának megfelelően választjuk meg a kezelés progresszió szintjeit. Ha a beteg aktív mozgása nem hoz megfelelő eredményt megfelelő irányú és nagyságú rányomással, manuálterápiával fokozhatjuk az erőbevitelt. Ha a probléma összetettebb további korszerű technikákat is alkalmazunk.

A kontroll vizitek alkalmával a beteg újbóli vizsgálata alapján megtörténik az újraértékelés, aminek eredményeként változhat a gyakorlat progressziószintje, vagy egészen más gyakorlat mellett dönthet a terapeuta.

Megelőzés

A módszerben nagy hangsúlyt kap a kiújuló tünetek megelőzése. A beteg megtanulja hogyan tudja csökkenteni a tünetek kiújulásának kockázatát, illetve a tünetek újbóli jelentkezése esetén alkalmazva a megtanult technikát azonnal el tudja kezdeni önmaga kezelését. Magyarozatot kap a fájdalom jelentkezése és a testtartás/mozdulatok közötti összefüggésre.

Minden fájdalmas periódus után szükséges az izomegyensúly helyreállítása (rövidült izmok nyújtása, gyengült izmok erősítése) valamint a tartáskorrekció.(4)

Manuálterápia

A mozgató rendszer működési zavarainak felismerésére és kezelésére szolgáló, kézzel végzett diagnosztikai és terápiás fogások együttese, gerinc kezelésénél leggyakrabban a funkcionális ízületi blokkok oldásával szünteti a fájdalmat. (1) (5) (6) Több irányzat ismert: Kaltenborg módszer, Barbicsenko módszer, Mulligan módszer, Maitland módszer. Igazoltan hatásos terápia felnőtteknél akut, szubakut és krónikus derékfájás esetén (7).

A manuálterápia és a McKenzie módszer hatékonyságát számos tanulmány vizsgálja a két módszert összehasonlítva illetve más terápiákkal szemben. Összességében megállapítható, hogy az ortopédiai manuálterápia kezelési eredményei megegyeznek a McKenzie módszer eredményeivel, és mindkét módszer hatásosabb mint az egyszeri alkalommal elmondott tanácsok (8).

Idegmobilizáció

A perifériás ideg minden fájdalmas epizódja után veszít rugalmasságából. A nyújthatóság helyreállításának hiányában krónikus érzékenység marad vissza. A perifériás idegmobilizációs technikákkal csökkenthetjük a perifériás ideg gyulladását, csillapítjuk a fájdalmat, fokozzuk a mozgásterjedelmet, helyreállítjuk a perifériás ideg nyújthatóságát. A módszer speciális fogásokat és önállóan végezhető aktív gyakorlatokat alkalmaz.(9)

Terrier-féle lágyrészmobilizációs technika (manipulatív masszázs)

A technika klasszikus masszázsfogásokat alkalmaz ritmikus passzív mozgítás közben egy szöveti nyújtással kombinálva (10). A lágyrészek feszülésének oldásával fájdalomcsillapító hatású, az aktív mozgásra előkészíti az izmokat, elősegíti a biomechanikailag helyes testtartás kivitelezését.

1.kép Terrier mobilizáció cervikális szakaszon

Aktív lumbális stabilizációs tréning

Kifejezetten a lumbális gerinc funkciójának javítására szolgáló szenzomotoros tréning. Célja a m.transversus abdominis és a m.multifidus izomerejének növelése, a gerincre gyakorolt stabilizáló funkciójuk fejlesztése (11). A program az izom szelektív működésének megérettetésével kezdődik. A tréning célkitűzése, hogy a beteg képessé váljon az ágyéki gerincszakasz kontrollált aktív helyzetének megtartására minden élethelyzetben.

Funkcionális tréning (proprioceptív vagy szenzomotoros tréning)

Napjaink legelterjedtebb izomerősítő módszere. Az izmok szelektív munkavégzése helyett az izomcsoportokat meghatározott mozgásmintákban dolgoztatjuk. Kihhasználjuk az idegrendszer és a myofasciális hálózat mozgás-összerendező hatását. A mozdulatok során több ízület egyidejű összehangolt működése jön létre, fejlesztjük az ízületi stabilitást és a mobilitást, az instabil eszközök használatának eredményeként egyensúlyfejlesztés és a gerincet stabilizáló mély izmok funkciójának helyreállítása érhető el.

2.kép: Funkcionális tréning gyakorlat.

3. kép: Subaquális torna.

Subaquális torna

A vízben való mozgás során a víz fizikai tulajdonságainak (felhajtóerő, hidrosztatikus nyomás, fajsúly, turbulencia, dörzsölődés, ellenállások) köszönhetően más hatások érik a test izmait mint tornatermi körülmények között. Hatékonyan alkalmazható izomerősítésre, mozgásterjedelem növelésre, egyensúlyi reakciók fejlesztésére, fájdalomcsillapításra (12). Az úszás nem tudja helyettesíteni a vízalatti tornát, hiszen egyik úszásnem ciklikus mozgássorában sincs benne a gerinc teljes mozgásterjedelme.

Tartásjavítás

Minden olyan gerincproblémás betegnek szüksége van tartásjavításra, ahol a probléma kialakulásának okaként feltételezhető a gerinc egyoldalú mechanikai túlterhelése, de hatékonyan alkalmazható megelőzés céljából is.

Műtét utáni mozgásterápia

Gerincműtétek (degeneratív gerinc elváltozások műtéti megoldásai)

A gyógytornász célzott tevékenységéhez elengedhetetlen a műtét körülményeinek pontos ismerete, az operáló orvos részéről a korrekt információnyújtás.

A korai posztoperatív időszakban (műtétet követő 1-5 nap) megtanítjuk a helyes fordulási, felülési-felkelési technikát; felhívjuk a figyelmet az átmenetileg kerülendő mozgásokra (ágyéki műtét esetén törzs rotáció, flexió, ülés; nyaki műtét esetén teljes terjedelmű nyaki flexió, extenzió, rotáció); izometriás és elongációs gyakorlatokkal az izmok keringését serkentjük; tartáskorrekciót végzünk(antalgias tartás); erősítjük az esetleges plég vagy paretikus végtagi izmokat (elektroterápia, passzív mozgás és aktív gyakorlatok). A műtétet követő első hónap a szöveti regeneráció időszaka, a gerinc túlzott mozgása, terhelése káros lehet a szöveti gyógyulás folyamatára.

A késői posztoperatív mozgásterápia (1. hónap-5.-6.hónap) célja a mozgásképesség javítása; a szegmentumok stabilitásáért és mozgékonyágáért felelős izmok erősítésével és nyújtásával az izomegyensúly helyreállítása; aktív izomfűző kialakítása; a szükséges ízületi funkciók helyreállítása a beteg funkcionális szintjének megfelelően; az elért eredmények beépítése a beteg hétköznapi és munkaspecifikus mozdulataiba; a helyes testtartás tanítása és automatizálása. A leggyakrabban használt módszerek a subaquális torna valamint a funkcionális tréning.

Koponyaműtétek (trauma, tumor)

Az agyműtétek utáni neurológiai károsodások lehetnek átmeneti vagy maradandó jellegűek. Az érintett agyterületnek megfelelően előfordulhat a motoros és szenzoros funkciók zavara, fokozott vagy csökkent izomtónus, koordinációs probléma, aphasia, percepciók károsodás, indítékszegénység, stb.. A korai posztoperatív szakban a beteg állapota naponta változhat, a mozgásterápiának követnie kell ezt az ingadozást. A motoros tanulás szempontjából fontos a passzív mozgás (szenzoros inger, kontraktúra megelőzés, keringésjavítás); a mozgás figyelése; a végtagok pozicionálása; a végtagokon való súlyviselés (approximáció); a beteg megfelelő motiválása és aktív részvétele a rehabilitációs folyamatban; megfelelő mennyiségű pihenőidő (az idegrendszer feldolgozza az őt ért ingereket); a függőleges helyzet forszírozása (az ember funkcionális helyzete, stimuláló hatású az idegrendszerre). A normál mozgás elemzéséből kiinduló, kompenzáció nélküli mozgásminta tanításával (a fejkontroll, a nyak mobilitása, a törzskontroll és mobilitás kialakítása, súlyhordozás, súlyátvitel fejlesztése, végtagi mozgások) a pozitív irányú agyi plaszticitást segítjük elő. A korai szakaszban megtanult mozgásmintákat a későbbiekben már nehezen lehet módosítani, ezért nagy a jelentősége a korai mozgásterápia minőségének (13) (14). A károsodást követő első év a legjobb hatásfokú a betegek életminőségében elérhető javulás tekintetében, fontos ennek az időszaknak a legoptimálisabb kihasználása.

Irodalom

1. Allred RP, Maldonado MA, Hsu JE, et al. Training the 'less-affected' fore-limb after unilateral cortical infarcts interferes with functional recovery of the impaired fore-limb in rats. *Restor Neurol Neuros* 2005; 23(5-6):297-302.
2. Bálint G, Bender T. *A fizioterápia elmélete és gyakorlata*, Springer, Budapest, 1995.
3. Barvicsenkó AA: *Manuális Medicina. Holisztikus Medicina Alapítvány*, Budapest, 1995.
4. Bronfort G, Haas M, Evans R, et al. Effectiveness of manual therapies, UK evidence report. *Chiropractic & Osteopathy* 2010, 18:3.
5. Fehérné Kiss A. A gyógytorna jelentősége a különböző betegségek kezelésében, *Orvosi Hetilap* 2013; 154 (48): 1912-1916.
6. Kádas É. Összefoglaló a subaquális térben történő mozgás alapjairól. *Mozgásterápia* 2003; 12: 8-11.

7. Koltainé Balázs É. Aktív lumbális stabilitációs tréning. *Fizioterápia* 2011, 20:24-27.
8. Levin MF, Kleim JA, Wolf S. What do motor “recovery” and “compensation” mean in patients following stroke? *Neurorehab Neural Re* 2009; 23(4):313-9.
9. McKenzie RA. May S. *The lumbar spine mechanical diagnosis & therapy*. Waikanae: Spinal Publications, New Zealand, 2003.
10. Neumann HD. *Bevezetés az elméletbe, a diagnosztikába és a terápiába*. Manuális medicina, Springer Hungarica Kiadó Kft, 1991.
11. Paatelma M, Kilpikoski S, Simonen R, et al: Ortopaedic Manual Therapy, McKenzie method or advice only for low back pain working adults: a randomized controlled trial with one year follow up, *J Rehabil Med* 2008;40: 858-863.
12. Shacklock M. Neurodynamics. *Physiotherapy*, January 1995.81 (1): 9-16.
13. Sinha AG. *Principles and Practices of Therapeutic Massage*. Jaypee Brothers Medical Publishers Ltd. 2006; 110.
14. WCPT: Policy statement: Description of physical therapy 2011.